

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FOUCAULT'YU BEKLERKEN

MARSHALL SAHLINS

periferi

FOUCAULT'YU BEKLERKEN

MARSHALL SAHLINS

risaleler

Antropolojik hicvin bu en parlak örneklerinden birini, Sosyal Antropologlar Birliği'nin toplantısı için hazırlanan ve ilk kez 1993'te yayımlanan "Foucault'yu Beklerken" in bu genişletilmiş baskısını, beşeri bilimler alanındaki en ciddi entelektüel metinlerle bir araya getiriyoruz. Disiplinin ister mevcut durumunu özetliyor, isterse geçmişini üzerine kafa yoruyor olsun, Sahlins akıl ve bilgeliğin sağlam bir terkipini sunuyor.

Türkçesi, Kıvanç Güney

Eski usul risaleler, hatırı sayılır bağımsız entelektüellerin kısa, provokatif yazılarını kapsayacak şekilde geri dönüyor. Risaleler dizisi, beşeri bilimlerde ve dünyada neyin doğru neyin yanlış gittiğini ve daha önce dile getirilmemiş şeyleri söyleyebilmek için, kendini kısıtlamamış, yaratıcı metinler üreten entelektüellere hareket özgürlüğü sağlamaya adanacak. Tarihin tutkulu amatörlerinin antropoloji, bilim tarihi, sosyoloji, kültür çalışmaları, etno-grafik film ve performans araştırmalarındaki yeni ve radikal fikirlerini mümkün olduğunca hızla okurlara ulaştırmayı ve bu süreçte, antropolojiye toplumu incelemenin bir yolu olarak yeniden dikkat çekmeyi umuyoruz.

www.periferikkitap.com

RİSALELER

I

Eski usul risaleler, günümüzün hatırı sayılır bağımsız entelektüellerinin kısa, provokatif yazılarını kapsayacak şekilde geri dönüyor. Risaleler serisi, beşeri bilimlerde ve dünyada neyin doğru neyin yanlış gittiğini ve daha önce dile getirilmemiş şeyleri söyleyebilmek için, kendini kısıtlamamış, yaratıcı metinler üreten entelektüellere hareket özgürlüğü sağlamaya adanacak. Tarihin tutkulu amatörlerinin antropoloji, bilim tarihi, sosyoloji, kültür çalışmaları, etnografik film ve performans araştırmalarındaki yeni ve radikal fikirlerini mümkün olduğunca hızla okurlara ulaştırmayı ve bu süreçte, antropolojiye toplumu incelemenin bir yolu olarak yeniden dikkat çekmeyi umuyoruz.

Foucault'yu Beklerken

RİSALELER

Dizi editörü, İnönü Bayramoğlu

- 1) *Foucault'yu Beklerken*, Marshall Sahlins

Marshall Sablins

Foucault'yu Beklerken

periferi

© PERİFERİ 2008

Risaleler I

Waiting for Foucault, Still

MARSHALL SAHLINS

© Prickly Paradigm Press LLC 2002

Prickly Pear Pamphlets 1999

Prickly Pear Press 1993-96

İngilizceden çeviren Kıvanç Güney

Yayın yönetmeni İnönü Bayramoğlu
Düzeltili Suzan Bölme-Ayşegül Bahçıvan

Özgün kapak resmi Çiğdem Menteşoğlu

Amblem-pendulum Raul Mansur

Logo-periferi Ebru Sağlam

"Risaleler" dizisi kapak tasarımı Aslı Sağlam

Teknik hazırlık Mehmet Dirican

Baskı ve Cilt Saray Matbaası, Ankara

Ana Dağıtım Dost Dağıtım, 0312 432 48 68

Birinci baskı Ankara, Nisan 2008

Baskı adedi 1000

Periferi Kitap

Abaküs Çeviri Danışmanlık Hiz. Yayıncılık ve Tic. Ltd. Şti.

Kuloğlu Sokak 16/9 06550 Çankaya Ankara

T 0312 438 45 41 - F 0312 438 39 07

periferi@periferikitap.com - www.periferikitap.com

ISBN 978-605-5853-00-6

*29 Temmuz 1993 tarihinde, İngiliz Milletler Topluluğu
Sosyal Antropologlar Birliği'nin Oxford'daki Kırkıncı Yıldönümü
Konferansı'nda, akşam yemeğinin ardından Marshall Sahlins'in
eğlenme maksatlı yaptığı bol hicivli konuşmasının
genişletilmiş hali ve dördüncü baskısı.*

Lord Jenkins, Profesör Strathern, Sevgili Meslektaşlarım... ve diğer meslektaşlarım:

Profesör Strathern tarafından akşam yemeğinden sonra otuz dakikayı aşmayacak bir konuşmayla sizleri eğlendirmek üzere görevlendirilmiş bulunuyorum, herhalde Profesör Stocking “Huxley Konferansı”nı verirken uyu-yakalmış olmayasınız diye. Bu yüce akademik şerefi hak edecek ne yaptım bilemiyorum, buna nasıl layık olabileceğimi hiç bilemiyorum, yalnızca çoğunuzun yaptığı gibi, tek cümleliklerden sayfalar boyu sürenlere kadar, yeraltı gözlemlerimle dolu bir defter tuttuğumu biliyorum ve bugünlerde Antropolojide olup bitenlerle belki de olmaması gerekenler hakkında sizlere bu defterdeki hırçın ve aksi ihtiyar yorumlarımdan bir seçki sunmaya niyetliyim. Ancak başlarken, defterime göz attığımda Lord Keynes’in uzun vadeyle ilgili bütün hikâyeyi anlatmamış olmasına

şşırdığımı itiraf etmem gerekir. En azından Antropoloji söz konusu olduğunda, uzun vadede belirli olan iki şey vardır: İlki bir gün hepimizin öleceğı, ama diğeriye bir gün hepimizin yanılmış olacağı. Şurası çok açık ki, iyi bir akademik kariyerde birincisi ikincisinden önce gelir. Beni şşırtan ve konuşmamın başlığına esin kaynağı olan bir başka şeyse, bu defterin Michel Foucault'nun güç istencine –“poli-amorf sapma”– ne kadar çok benzediğiydi. İşte tatlı olarak bu küçük *pastaları* da size bu postyapısalcı ruh içinde sunuyorum.

Gelenegin İcadı

“Gelenegin icadı”nın vatanı Britanya olduğundan bu de-yimi açıklamama pek gerek yok. Antropologların bu fikri vaktiyle sömürgelerde yaşamış insanlar arasındaki kültüre karşı günümüzde duyulan nostaljiye uygulama telaşını da biliyorsunuz. Üçüncü–ve dördüncü–dünya ülkelerinde, insanlar (kendi algıladıkları şekliyle) geleneksel alışkanlık-larının değerinin tanınmasını istiyor. Ne yazık ki bu çağdaş kültür hareketinin üstünde de özgün olmayan bir akademik hava var. Akademik “icat” etiketi zaten içinde tasarlamayı da barındırdığından ve antropolojik literatür yerel kaynak-lardan çok emperyalist güçlere hizmet eden, siyasi sonuçlar elde etmek için yaratılmış, az çok sahte bir geçmiş hissini de sık sık ifade eder. Olası bir panzehir olarak, saygınlığını hiçbir Batılı akademisyenin inkâr etmeye yanaşmayacağı, olağanüstü bir gelenegin icadına dikkatinizi çekerim.

On beş ve on altıncı yüzyıllarda bir grup yerel entelek-tüel ve sanatçı bir araya gelip kendi atalarının yarattığını iddia ettikleri ama tam olarak anlayamadıkları eski bir kültürün öğretisini yeniden canlandırarak geleneklerini ve kendilerini yeniden icat etmeye başlamışlardı; tam ola-rak anlayamıyorlardı çünkü bu kültür yüzyıllar boyunca kaybolmuş ve yazılı olduğu diller (Latince ve Yunanca) yozlaşmış ya da unutulmuştu.

Ayrıca bu Avrupalılar yüzyıllar önce Hristiyanlığa geç-mişlerdi ama bu durum pagan geçmişlerinin artık yeniden

canlandırılması için çağrı yapmalarını engellemedi. Bir kez daha klasik erdemleri uygulayacak, hatta pagan tanrıları uyandıracaklardı. Yine de, o koşullar altında —uygulamada yeniden yaşatılamayacak bir geçmişle kültürel yenilenmeye uyum sağlamış entelektüeller arasındaki derin uçurum yüzünden— nostalji eski nostalji değildi. İnşa ettikleri anıtlar ve yazılı eserler klasik modellerin taklidi ve birer kopyasıydı. Sabit ve kilise yasalarına benzer mecburi kurallarla dolu kendinden menkul bir gelenek yaratmışlardı. Livy usulü tarih, yapmacıklı bir Latinceyle manzumeler, Seneca'ya uygun trajediler, Terentiusvari komediler yazıyor; Hıristiyan kiliselerini klasik tapınakların ön cepheleriyle süslüyor ve genelde Roma mimarisinin Vitruvius tarafından belirlenmiş temel prensiplerine uyuyorlardı; bu prensiplerin aslında Yunan prensipleri olduğunu fark etmeden. Nihayetinde tüm bunlar Avrupa tarihinde Rönesans diye adlandırıldı çünkü “çağdaş uygarlığın” doğuşuna sebep oldular.

Bazılarının tarihi şansların tümüne sahip olduğu dışında, bu konuda başka ne söylenebilir? Avrupalılar –kapılarını Türklerin tuttuğu– geleneklerini icat ettiklerinde, bu kültürel açıdan gerçek bir yeniden doğuş, gelişim gösterecek bir geleceğin başlangıcı oluyor. Aynı şeyi başkaları yaptığında, ölü bir geçmişin yalnızca simülakrasının, bir nevi taklidinin hasıl olacağı bir kültürel yozlaşmanın, yapay bir nekahet döneminin işareti oluyor.

Diğer yandan, alınacak tarihi ders belki de her şeyin yitirilmediğidir. (*Journal of Modern History*—Çağdaş Tarih Dergisi, Bahar 1993)

Materyalizm Üzerine

Materyalizm idealizmin bir çeşidi olsa gerek çünkü—o da—yanlış.

Heraklit Herodot'a Karşı

Kültürlerin tutarlılığı ve herhangi bir sistematik etnografi yapabilme olasılığına karşı olan güncel argümanlardan biri de, herkesçe malum felsefi nehir gibi, kültürlerin de sürekli değiştiğidir. İnsanın aynı kültürde iki kez aynı yere ayak basamayacağı akıntı böyle bir şeydir. Yine de kimlik ve tutarlılık sosyal alışkanlıklar üzerine (ve nehirlere de), sadece antropologlarca değil insanlar tarafından da sembolik olarak empoze edilmediği sürece, bırakın bir toplumu, anlaşılabilirlik ya da akla uygunluktan bile söz edilemez. Bu yüzden John Barth'dan alıntı yaparsak, gerçeklik (felsefi olarak) ziyaret etmek için hoş bir yerdir ama orada kimsenin yaşadığı görülmemiştir.

Aynı anlama gelen çağdaş bir Amerikan masalı: Beyzbol liginin üç hakemi atışlarla vuruşları nasıl değerlendirdiklerini tartışıyorlarmış, “Ben nasılsa öyle değerlendiririm,” demiş ilki. “Ben,” demiş ikincisi, “nasıl görüyorsam öyle değerlendiririm.” “Yoo,” diyerek itiraz etmiş üçüncü ve en kıdemli hakem, “ben değerlendirmeye kadar hepsi de bir hiçtir.” Teknik olarak, *Cours de gymnastique générale*’ye göre, bu durum “hakem işaretlerinin keyfi niteliği” olarak bilinir. Postyapısalcı diktuma gelirse, “Saussureleşmeye-
lim.” (Eric Hamp)

Haber: *Chicago Tribune*, 23 Mayıs 1993: Cuma gecesi yaşanan olaydan sonra, Joe Robbie Stadyumu tarihinde sahadan atılan ilk yönetici olma unvanını Jim Lefebvre kazandı. Plaka hakemi Ed Rapuano bu hareketini Sammy Sosa’nın geçerli sayılan üçüncü vuruşuna Lefebvre’in itiraz etmesi üzerine gerçekleştirdi. Lefebvre, “Top düşmüştü,” diyordu... “Rapuano beni dışarı atarken, ‘Kalenin nerede olduğu umurumda değil,’ dedi. Kalenin nerede olduğunu umursamıyormuş ha? Birinci lig hakemi!”

Japon bir dostum İse'deki ünlü imparatorluk mabediyle ilgili olarak yedinci yüzyıldan beri hiç değişmediğini, yapıldığı günden bu yana hep aynı kaldığını söyledi. Elbette, Batılılara o kadar da eskiymiş gibi görünmüyor. Fakat geleneğin günümüzdeki uygulamasına bakarsak, İse'deki binalar yirmi yılda bir (sırayla)—aynı eski aletler ve aynı malzemeler kullanılarak— tam olarak aynı şekilde yeniden inşa ediliyor ve bu sürecin her adımında eski ritüellerden uygun olanlar yeniden gerçekleştiriliyor. Tabii ki, aletler tam olarak aynı olamazlar, değil mi? On üç asır boyunca sağlam kalmış olamazlar. Ayrıca her seferinde yeni ağaçlar kullanılırken, malzemenin aynı olduğunu söylemek de neyin nesi oluyor? Gerçekleştirilen bir ritüel bir diğeriyle “aynı” olabilir mi?

(Aslında, yeniden inşa döngüsü bir seferinde 150 yılı aşkın bir süre boyunca kesintiye uğramış, bina ve aletlerde de bazı değişiklikler yapılmış. Ama Japonya'da baskın olan gelenek ve algılayış bu değil. Geleneğe göre değişmiyorlar ve aynı olarak algılanıyorlar.)

Batılı bir sanat eleştirmeni yeniden yapılan binaların “replika” [kopya] olmadığını “İse'nin yeniden yaratımı” olduğunu söylüyor.

Doğa bariz şekilde işin içinde olduğundan, Shinto kavrayışına yakın bir şey belki de bizim bir ormanın devamlılığına ilişkin kavramımız olabilir: Amazon ormanı

yüzyıllardır ya da binyıllardır varlığını sürdürüyor olabilir, baştaki ağaçların hepsi gitmiş olsa da, yerlerine birçok kez yenileri gelmiştir. Durum ne olursa olsun, kimliğin benzerlik ve farklılıkların seçici bir değerlendirmesine dayalı, göreceli bir yapı olduğu ortada. İse'de, malzemelerin yenilenmiş –bu yüzden de Batılı bir göze “aynı değil” gibi görünüyor– olması, aynı türden oldukları, aynı eski ritüeller ve teknik yöntemlerle bir araya getirildikleri sürece önemsizdir. Böyle bir ölçüt kullanarak, bizim Tinturn Manastırı dediğimiz şey artık aynı isimle anılamaz, taşların eskiliği ve “özgünlüğü” buna izin vermeyecektir. Orası artık Tinturn Manastırı değildir çünkü bir kalıntıdır.

Theseus'un hayatında, Minator'un derisini yüzdükten sonra kahramanın Atina'ya döndüğü gemiyle ilgili olarak Plutarkhos şu hikâyeyi anlatır: Theseus'un gençlerle birlikte denize açılıp sağ salim geri döndüğü otuz kürekli gemi Atinalılar tarafından Phalerumlu Demetrius (İÖ 317-307) zamanına kadar korundu. Eski keresteleri zaman zaman sağlam olanlarıyla değiştirdiler, böylece gemi tartışmalı büyüme ve değişim sorusunun felsefesini yapanlar için klasik bir örnek haline geldi ve bazıları geminin aynı kaldığını ileri sürerken, kimileri de artık farklı bir tekne olduğunu söyledi.

Peki, o çok rağbet gören “kültür sürekli değişir” gözlemini ne yapacağız?

Tüm etikler ya da nesnel bilimsel tanımı olan (öyle derler ya) bütün diller, anlamlı ya da emik ayrımlarla dolu bir ağı temel alır. Herhangi bir dile ait özel seslerin “nesnel olarak” kaydedilebildiği ve yeniden yaratılabildiği uluslararası fonetik alfabeyi alalım. Fonetik alfabe bilinen tüm fonemik ayrımlardan oluşur: Dünyadaki tüm doğal diller arasındaki anlam farklılıklarını ifade etmek için ses parçacıkları içindeki bilinen tüm farklılıklardan. Bu yüzden prensip olarak herhangi bir dilin nesnel tanımı öteki tüm dillerin anlamlı düzenleriyle karşılaştırılmasını içerir.

Etnografi için de aynısı geçerlidir. İyi bir etnografi hiçbir zaman tek başına var olamaz. Üstü kapalı da olsa, açık açık da yapılırsa, etnografi bir karşılaştırma işidir. Etnografik tanımlama karşılaştırma yoluyla nesnelleşir. Aracısız algılayış gibi naif ve pozitivist bir anlamda değil, tam aksine: Herhangi bir toplumun algılayışına bütün diğerlerinin kavramlarını sokabildiği ölçüde evrensel bir

*Antropolojide oldukça eski olan bu iki kavram, dilbilimci Kenneth L. Pike tarafından *fonemic* ile *phonetic*’ten türetilmiştir. *Etik* (İng. *etic* -ethic değil!) kavramı, dışarıdan bakış araçlarını; kültüre yaklaşımda yansız olmayı ve araştırmacının herhangi bir kültüre uyarlayabileceği tarzdaki davranış ya da inanç biçimini ifade eder. *Emic* ise içten bakışa; “kültürü içeriden, kendi kıstaslarına ve anlamlar sistemine göre değerlendiren bakış”a işaret eder ve karşıtı olan *etik* ile beraber ele alınmalıdır. (c.n.)

anlayış haline gelecektir. Tom Frank'ın Cult Stud olarak tanımladığı, bazı Kültürel Çalışma türleri, antropolojinin etnografiden başka bir şey olmadığını düşünme eğilimindedir. Öteki türüsü daha iyi: Etnografi antropolojidir, yoksa hiçbir şey değildir.

Antropologlar aranıyor. Tecrübe kesinlikle gerekli değildir. Çoğu şairden daha iyi kazanırsınız.

Kültürün Poetiği, II

Kültürden bireylerin hiçbir önem taşımadığı süperorganik bir düzen olarak söz ederken, A.L. Kroeber mercan kayalığını bir metafor olarak kullanmaktan hoşlanırdı: Her biri kendi doğasına göre davranan minik mikroorganizmalar tarafından yaratılan muazzam bir yapı, ölçeği ve örgütlenmesiyle kendini kat kat aşan bu yapıya, her biri de sezilmeyen bir katkıda bulunan. Kültürde de durum böyle:

Tüm büyük adamların yaşamı bize
Kendi yaşamımızın da yüce olabileceğini hatırlatır,
Gelip geçerken de ardımızda . . .
Küçük bir kireç birikintisi bırakacağımızı.

“Yorumlamanın Sözde Siyaseti”

(Gerald Graff)

Öncü dergi *Cultural Anthropology*'nin son sayılarından birinde kültürel bir görecelik (alıntı yapıyorum) “siyaseten kabul edilemez” olarak reddediliyor. Benzer şekilde, Polinezya tarihi üstüne yazılmış makalelerden oluşan yeni bir kitabın özet yorumunda da, Geertz'in *Negara*'sı ve Sahlins'in Polinezya çalışmalarına karşı, tarihi başkalarının çalışmalarını “tehlikeli” kavramlarla sıkıntıya sokacak kültür ve yapı temellerinde anlama çabaları yüzünden okur uyarılıyor. Yani, millete sonsuza kadar sürecektir sahte kültürel özellikler bahşeden kavramları temel almak ya da “kültürün politik olarak parçalı ve ihtilafli özelliğini” görmezden gelerek hegemonyacı ideolojilere gereğinden fazla değer vermeleri yüzünden. Tehlikeli mi? Bu çeşit bir terörizmin resmen delilik olarak görüldüğü günler umarım çok uzak değildir. Bu arada, yine de, en iyi entelektüel argüman ahlaki-siyasi boyutta olmalıdır. Diğer halkların ne olduğunu anlamak için cinsiyetçiliğe, ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşı doğru tavrı takınmak yeterli. Onların gerçeği bizim sağduyumuzmuş gibi. Ya da başka zaman ve yerlere ait kültürel değerler, örgütledikleri olaylar ve bunlardan sorumlu olan insanlar, son zamanlarda başımıza bela olan şeyi cevaplamak için yaratılmışlar gibi. Ama (Herder'dan alıntı yaparsam) bu insanlar sadece bizim küçük akademik tarlalarımızı gübrelemek için acı çekip ölmedi.

Kendi akademik sesinin totaliter bir güç sisteminin basmakalıp ifadesi olduğunu da itiraf etmeye zorlanırken, etnografin, başka halklara ait söylemlerin karşı hegemonyacı çeşitliliğini –ünlü çokseslilik ve *heteroglossia* *– kutlamasını gerektiren şeyse tabii ki acımasız bir postmodern kaderdir. Eski moda kültürel sistemlerin en sonuncusu emperyalizmmiş gibi görünüyor. Avangardın değişimiyle yapıbozumdan kaçınabilen tek kültür bizim kültürümüz, bir hâkimiyet kurma sistemi olarak temeldeki bütünlüklü yapısını korumaktadır. Bu yüzden antropologlar onu ancak yeniden üretebilir. Böylece, gelişmiş eleştiri, bireyin kültürün aracı olduğu fikrinin son sığınağı haline gelmektedir. Bu durum aynı zamanda kendi fonksiyonculuklarının farkında olmayanların onu tekrarlamaya mahkûm olduklarını da kanıtlar; ikinci seferinde bir fars olarak.

*Bakhtin terminolojisinde belli bir ulusal dil içinde var olan biçemlerin ve söz türlerinin katmanlaşması ve çatışmaya girmesidir. *Çokdillilik* olarak Türkçeleştirilmesi yaygındır. (c.n.)

Faydacılık

Yaşamı mutluluk arayışı olarak algılayan bir halk müzmin mutsuzlardan oluşuyor olsa gerek.

Adem'in (Adam Smith) Düşüşüyle, Hepimiz Günaha Girdik

Suç aslında cezaydı. Kendi arzularını doyurmak için Tanrı'ya itaatsizlik ederek, kendine olan sevgisini ona yetmesi gereken Tanrı sevgisinin önüne koyunca, insan tatmin edilemez bedensel arzularının kölesi olmaya mahkum edildi: Sınırlı ve cahil bir yaratık olarak kontrol edemeyeceği ve yalnızca maddeden oluşan bir dünyada çabalamaya, acı çekmeye ve sonra da ölmeye terk edildi. Çabalarımıza direnç gösteren “dikenler ve çalılardan” yapılmış olan dünya, demişti Augustine, “söz verdiği iyilikleri yapmaz, yalancıdır ve aldatır.” Aldatmanın içeriğinde dünyevi şeylere, hâkimiyet kurmaya ve bedensel hazlara duyduğumuz libidinal arzuların giderilmesinin imkânsızlığı vardır. Bu yüzden insan “sürekli bir şeylerin peşinden koşmaya mahkumdur ve hiçbir şey sonsuza kadar onunla kalmaz . . . ihtiyaçları o kadar çeşitli ve farklıdır ki, onu doyuracak tek bir şey, basit ve değişmeyen bir doğa bulamaz.”

Ama Tanrı merhametliydi. Bize Ekonomiyi verdi. Adam Smith'in zamanı geldiğinde, insanlığın çektiği ıstırap sonu gelmeyen yetersizliklerimizin pozitif bilimle nasıl halledileceği konusuna odaklanmıştı: İsteklerimizden her zaman daha az olan kaynaklardan mümkün olan en fazla doyumunu nasıl elde edebileceğimiz konusuna. O aynı şekilde Musevi-Hıristiyan antropolojidydi, yalnızca burjuvalaşmıştı ve bir bütün olarak insanlığın çektiği acıyla

yapmayı başarabileceği o bahsi edilen yatırım fırsatlarını içeren daha teşvik edici bir portföydü. Alanı belirleyen ünlü bir makalesinde, Lionel Robbins Ekonomi'nin yaratılışının aslında Yaratılış'ın ekonomisi olduğunu açıkça belirtmişti. "Cennetten geri çevrildik" diye yazmıştı, "ne ölümsüzlüğe ne de sınırsız doyum kaynaklarına sahibiz"; onun yerine, kıtlıklarla dolu bir yaşam, iyi olan bir şeyi seçerken kendimizi bir başka iyi şeyden mahrum bıraktığımız. Ekonominin kasveti aslında Adem'le Havva'nın cennetten kovuluşundan sonraki durumla ilgili bir bilim oluşundan geliyor. *Ekonominin Genel Prensipleri* başlıklı ders kitaplarının (hemen hepsinin) ilk sayfasını ele geçiren Ekonomik Adem ise Adam.

Kültürün Poetiği, III

Her yerde güç, güç
Ve işaretler nasıl küçülür.
Her yerde güç, güç,
Ve zihnimizi ele geçirir.

Günümüzün Foucaultcu-Gramscici-Nietzscheçi güç saplantısı, Antropolojinin iflah olmaz fonksiyonalizminin en son tezahürü. Yapısalcı-fonksiyonalist ve faydacı selefleri gibi, hegemonyacılık da aslında homojenleştirmektir: Belirli kültürel formların soya ilişkin yardımcı araçlar haline dönüştürülmesi. Alışlagelmiş şaka-espri ilişkileri –*varlık nedeni olarak, taklit*– hakkında eskiden tek bilmeniz gereken şey sosyal düzene yaptıkları katkıydı, hatta totemik törenler ya da yiyecek üretimini örgütleyen bahçe büyücüler gibi. Ama şimdi, “güç” her türden kültürel içeriğin içine emildiği entelektüel bir kara delik, daha önce “sosyal dayanışma” ya da “maddi fayda” olmasına rağmen. Bildiğimiz şeylerden onları anlamak için vazgeçerek, etnografik gerçeklerle o sefil pazarlığı tekrar tekrar yapıyoruz. Sartre’ın bilindik ve kaba bir Marksist söylem hakkında dediği gibi, kendimizi bir düşünce ya da eylemin gerçek içeriğini alıp özel olanı evrenselleştirmek (ekonomiyle ilgisi de burada) zorunda hissediyoruz, görünümü gerçekliğe indirgediğimize inanmak bizi tatmin ediyor. Halbuki Max Weber, dini fenomenlerin faydacı açıklamalarını eleştirirken, bir kurumun ekonomiyle ilişkili olmasının

ekonomik kararlılığı olduğu manasına gelmediği gözleminde bulunmuştu. Ama Gramsci ve Foucault'yu takip eden, gücün neofonksiyonalizmi daha bütünlüklüymüş gibi görünüyor: Güçle ilgili her şey güçmüş gibi.

Şu anda antropologların güç ve direnç, hegemonya ve karşı hegemonyayla açıklayabildiği şeylerin çeşitliliği, bu yüzden oldukça şaşırtıcı. "Açıklamak" diyorum çünkü argüman tamamen söz konusu kültürel formların hâkimiyet kurma temelinde kategorize edilmesinden oluşuyor, sanki bu her şeyi açıklıyormuş gibi. *American Ethnologist* ve Kültürlü* *Cultural Anthropology*'nin son birkaç yılından bazı örnekler:

1. Napoli'deki lakaplar: "Sosyal hayatın belirli bir temsili-ni yaratmak için kullanılan sözlü bir uygulama, [lakap takma] milli olarak baskın bir grubun sosyal gücün yeniden yaratılmasına karşı tehdit oluşturan yerel gruplar üstündeki hegemonyasını güçlendiren bir mekanizmaya dönüşebilir" [Huu, bir lakap nelere kadırmış!].
2. Bedevi lirik şiiri: Karşı hegemonyadır [Ya!]
3. La Paz'da kadın modası: Karşı hegemonyacı [Doğru!]
4. Özgürlükleri geri verilmiş Dominikli kölelerin "köylü" olarak kategorize edilmesi: Hegemonyacı [Böö].
5. Sömürgecilik dönemindeki Andlar'da fiesta geleneği: Hegemonyacı.
6. Orta sınıf Bengalli kadınların, yemek ve giyimde ifade edilen, yapılandırılmış "spiritüelliği": Hegemonyacı milliyetçilik ve ataerkillik.

* "İslah edilmiş" manasında kullanıyor -cultured. (c.n.)

7. Bazı Vietnam zamirleri: Hegemonyacı.
8. Venezuela'daki Warao Kızılderililerinin cenaze töreni feryatları: Karşı hegemonyacı.
9. Brezilyalı işçilerin kendi yaptıkları gecekondu evler: Daha kötü bir hegemonyayı getiren açık bir karşı hegemonyacılık.
10. İşçi sınıfından gelen Meksika kökenli Amerikan erkeklerin belden aşağı eşek şakaları: "Baskın kültür ve toplumun yabancılaştırıcı etkisine karşı muhalif bir mola."
11. Sağduyu: "Sağduyulu düşünce ve duygular huzursuz bir nüfusu sakinleştirmek yerine, içte bastırılmış ama şiddetli bir isyanı körükleyebilir."
12. Kültürün kusursuz bir bütün, toplumun sınırları belli bir varlık olduğu kavramı: "Aykırı seslere susamış ve insanlığın ıstırabını fiilen maskeleyen olan" hegemonyacı fikirler" [Susamış mı? Yorgun ve aç desek daha doğru].

Yeni fonksiyonalizmi tanımlamanın bir yolu da "anlam hiperenflasyonu" demek olabilir; açıkça yüzeysel olanın, aynı şık bir isim ve kavramlar sözlüğü gibi görünen bir retoriğe göre kaçınılmaz olarak siyasi olana çevrilmesi, çoğu Fransızca isimler, tam bir postmodernizm dalaveresi. Tabii ki sonuç, Napoliten takma isimlere ve Vietnamca zamirlere ait anlamın güçlendirilmesi değil, "hâkimiyet," "direnc," "sömürgeleştirme," hatta "şiddet" ve "güç" gibi terimlerin yüzeyselleştirilmesidir. Gerçek-siyasi referanslarından yoksunlaşınca, bu sözcükler de, ses ve öfkeyle dolu ve –konuşan kişi dışında– hiçbir şey ifade etmeyen saf masum değerlere dönüşecektir.

Şikago Üniversitesi'nden maddi kültür uzmanı bir meslektaşım, üniversite öğrencileri için güncel etnografik araştırmaların sunumuna adanmış ikili bir rubrikte “Yoğun bir Kültür Çalışması” genel başlığı altında, “Şikago Blues’u” üstüne bir kurs açmış. Şikago Blues’u bir kültürse, Michigan futbolunun da –yoğun olarak araştırdığım– bir kültür olabileceğini düşünerek, benim de aklıma bölümün ilan tahtasına şöyle bir duyuru asmak geldi.

YOĞUN BİR KÜLTÜR ÇALIŞMASI

MICHIGAN FUTBOLU

Antropoloji 21215

Cumartesi, 13:30 - 16:30

Yılbaşı İçin Ekstra Kredi

Öğretim Üyesi: Marshall Sahlins

Antropoloji 21215. Yoğun bir Kültür Çalışması: Michigan Futbolu. PQ: *Sadece lisans öğrencilerine; limit 10 kişi.* Gerçek materyal kullanmanın imkânsızlığı yüzünden, kurs malzemesi video gösterimlerinden oluşacak, ancak bunlar kendi metinsellikleri içinde ele alınacaklardır. Michigan futbolunun herhangi bir toplalık ya da büyük anlatısı varmış gibi davranılamaz, yalnızca Power-I düzününün belirli aporetikleri [açmazlar] dikkate alınacaktır; yani, postmodern öznellikle. Seçilmiş konular şöyledir:

Edepsiz konuşmalar ve rekabetçi söylemler; oyun kuru-
cudan pas alma izni olan çizgi oyuncular, yayılmacı dü-
zenler ve diğer hâkimiyet kurma düzenleri; post Gerry-
Fordizm ya da öznenin merkezsizleştirilmesi; postyapı-
bozum ve diğer zafer kutlamaları ve kask özcülüğü. *M. Sahlins. 13:30-16:30 Cmt, Yılbaşı için ekstra kredi.*

Ama komik olan bu değildi. Komik olan şey, mezun ol-
muş öğrenciler de dahil olmak üzere, bunu kaç kişinin
ciddiye aldığı, gerçekten böyle bir kurs olduğuna inanıp
yazılmak için bana kaç kişinin e-posta attığıydı. Bir kişi
asistanım olup olamayacağını merak ediyordu. Sömestri
bittikten sonra, dört kişi daha kursun nasıl gittiğini sor-
du. Ürkünç!

Britanya'yı bilmem ama Amerika'da Antropoloji mezunlarının çoğu başka yer ve zamanlara karşı tamamıyla ilgisiz. Kendi güncel sorunlarımızı incelememiz gerektiğini, bütün diğer etnografilerin zaten imkansız olduğunu çünkü yalnızca "ötekinin yapılandırması" olduğunu söylüyorlar.

Yani istediklerini yaparlarsa ve bu durum antropolojik araştırmanın prensibi haline gelirse, elli yıl sonra hiç kimse onların şu anda yaptıkları çalışmalara en ufak bir ilgi göstermeyecek. Belki de bir bildikleri vardır.

Çok Seslilik Ses Kirliliği Değildir

(Maurice Bloch için)

Malama Meleisea aynı matai'nin (şef unvanına sahip kimse) ağzından bazı Samoalı şeflerin tarihi hakkında tamamen farklı ve çelişkili iki ayrı hikâye dinlediğini anlatır. Çelişkilerle yüzleştirildiğindeyse, matai Meleisea'ya iki ayrı köyde şeflik yaptığını ve hikâyelerden birini bir köyde, ötekini diğer köyde anlattığını hatırlatmış. Yani belli ki ilk seferinde başka bir köyün şefi, ikinci seferindeyse rakip şef olarak konuşuyormuş. Peki bunda ne tutarsızlık var? İnsanın aklına açık ve kesin fikirlerle ilgili Kartezyen bir veciz geliyor –Hocartezyen* demek istiyorum tabii, Descartes'ın esasa ilişkin doktrinleriyle karıştırılmasın– Kartezyen görüşe göre Fiji'de çelişkili iki ayrı ifadenin tutarsız olması gerekmez. “Bize çelişkili geliyorlar” demiş Hocart, “çünkü yeterli deneyimimiz olmadan hangisinin hangi bakış açısından söylenmiş olduğunu bilemiyoruz.”

Ama kültürel mantığın mücadelecisi ve dengesiz postyapısalcı tekrarlarının sona erdiğini göreceğimiz günler pek yakın değil: Erkekler ve kadınlar, şefler ve köylüler, zengin ve fakir, yaşlı ve genç, o köy ve bu köy arasında değişen algılayış ve anlamlar; sanki farklı olmak düzensizlik anlamına gelmeliymiş gibi. Yine de, mücadele alanında her şeyin mücadelesi yapılmaz (böylece Durkheim'dan alıntı

*Arthur Maurice Hocart.

yapmak için buraya geldiğimiz anlaşılıyor, onu gömmek için değil). Monograf ne kadar çoksesli ya da çokdilli olsa da, Siyu Kızılderili etnografisinde bir Japon sesi bulamayız. Kategorilerin tartışılabilmesi için ilk başta ortak bir anlaşılabilirlik sistemi olmalı ve bu sistem temellere, araçlara, şartlara ve anlaşmazlık konularına kadar uzanmalıdır. Dahası, söz konusu farklılıkların da aralarında bir çeşit ilişki olması gerekir. Özellikle yıkıcı oldukları ve konuşanın belli bir sosyopolitik düzendeki konumuna bağlı değer ve çıkarlarını ifade ettikleri takdirde. Cassierer'in başka bir bağlamda söylediği gibi, "farklılığın farkında olmak bağlantının farkında olmaktır."

Başka bir seçenek de insanların söyledikleri şeylerin sosyal varoluşları karşısında keyfi ve rasgele olduğunu varsaymaktır; bu durumda, antropolojik bilgi ya da tabii ki sosyal varoluş diye bir şeyden söz edilemez. Ama bir olay ya da fenomen hakkında bir toplumun kadınları bir şey, erkekleri başka bir şey söylüyorsa, söyledikleri şeylerdeki farklılıklar cinsiyetin yapılandırılmasındaki sosyal ayrımlar hakkında bize bir şey söylemez mi: Belirli bir sosyal çevredeki farklı konumları ve deneyimleri hakkında? Eğer öyleyse, tutarsızlığı tanımlamanın da çelişkisiz –mutlak demeye cüret edebilir miyiz?– bir yolu vardır. Farklılıkların içinde de bir sistem ve bir farklılıklar sistemi vardır. Bakhtin bir an olsun aykırı seslerin varlığının sistematik olmadığını düşünmedi. Onun söylediği şey, böyle bir heteroglossianın otoriter söylemle birlikte daha karmaşık bir sistem oluşturduğuydu.

Antropologların “kültürün” ne olduğu konusunda anlaşılmadıkları gerçeğinden bazı ciddi sonuçlara varılmış. Bunlardan en ağırbaşlısı, kültür mefhumunun tarihin belirli bir dönemine ait, mantıken tutarsız ve “ister istemez ideolojik yükle ve belli tarihi koşullara özel bilinçsiz çağrışımlarla yüklenmiş” insan elinden çıkma bir yaratım olduğu yönünde (Christopher Herbert). Bu kadar kötü bir şeyden, diye düşünebilirsiniz, mümkün olduğunca çabuk kurtulmak gerekir. Peki aynı şeyi para için de yapmayalım mı? “Para” tamamıyla kaypak, bence, “kültürden” çok daha ele avuca sığmaz bir kavram. Ekonomistler ve ekonomi tarihçileri paranın bir tanımı üstünde anlaşıyorlar. Paranın doğası üstüne düştükleri çelişkiler Kroeber-Kluckhohn kültür tanımları antolojisinin özenilesi bir fikir birliği gibi görünmesini sağlıyor. Yerlilerle görüşme yaptığımız zamansa işler iyice karışıyor.

Uygulamada, eğer öyle bir şey varsa, para aldatıcı bir kavram, belirlenmiş sınırları ve içeriği olmayan tartışmalı bir kategoridir. Zengin fakir, yaşlı genç, kadın erkek, ruhban sınıfı ve diğerleri, şairler, bilim adamları, psikanalistler ve akli başında insanlar: Paranın iyi mi kötü mü olduğu, neleri satın alıp neleri alamayacağı, insanı mutlu edip edemeyeceği, aşkla, siyasetle, güzellikle, adaletle, dostlukla, insan ruhuyla ve her şeyle arasında nasıl bir ilişki olduğu hakkında, hepsinin de uzlaştırılmaz görüşleri var.

Çoğu insan, genelde de fazla parası olmayan insanlar, paranın her şeyi satın alamayacağını söyler. Özellikle de mutluluğu satın alamayacaktır: 25 milyonu olan insanlar, örneğin 24 milyonu olanlardan görünürde daha mutlu değildir; üstelik, zengin insanlar genelde mutsuzdurlar. Yine de zenginlerin birçok avantajı vardır, Platon'un gözlemlediği gibi; içlerinden en başta gelen de herhalde paralarıdır. Ve dezavantajlarına katlanmak zenginler için ne kadar zorlayıcı olursa olsun (Rex Stout), çağdaş filozofların çoğu paranın yoksulluktan iyi olduğu konusunda hemfikirdir; "bir tek maddi nedenler yüzünden olsa da," der Woody Allen. Bu sonuç Sophie Tucker tarafından kontrol altındaki ampirik ortamlarda da ikna edici şekilde tartışılmıştır: "Zengin de oldum fakir de, zenginlik daha iyi."

Amerika'daki özel üniversitelerin eğitim masrafları ve çıktılarıyla şiddetli bir problem haline getirdiği, paranın bilgiyi satın alamayacağı argümanına da aynı şekilde bazı derin epistemolojik belirsizlikler eşlik ediyor. Çağdaş bir Yahudi atasözüne göreyse, para sizi fizikçi yapamıyor olabilir ama gerçekliği sevmenize yardımcı olur.

Bu arada, Hristiyanlığın maddi teolojisi de bir başka heteroglosik kâbus. Kötülük ve para sevgisi arasındaki ilişki hakkında Yeni Ahit'te yer alan görüşler biliniyor ama yaygın olarak yapılan "parasızlık tüm kötülüklerin anasıdır" alıntısında bir sapkınlık imasından daha da fazlası var. Abe Lincoln'ın "Tanrı yoksulları seviyor olmalı yoksa onlardan bu kadar çok yaratmazdı," gözlemine karşılık olarak, H.L. Mencken de, "Zenginleri seviyor olmalı yoksa bu kadar çok parayı bu kadar az insan arasında bölüştürmezdi," demiş.

Bütün bunlar paranın prototip bir bulanık kategori olduğunu ima ediyor. Her zaman için çelişkili söylemlere konu olan para kavramının, aykırı seslerin hegemonyacı normlara meydan okuduğu bir yorumlama siyasetiyle sürekli olarak altı kazılmaktadır. Bunu takiben paranın diğer şeylere bağıntılı anlamı, kategorinin Saussurecü değeriye, sürekli kaymaktadır. “Para” ve “seks” kavramlarının kategorik olarak nasıl birbirine karıştığını düşünün. Birisinde iyi mal olduğunu söylerken, tam olarak neyi kast ediyoruz? Bu muğlaklıklar Zsa Zsa Gabor tarafından kısa ve öz olarak özetlenmiş: “Kendi mallı mülklü dediğim şey değilim; başkalarının mallı mülklü dediği şey olabilirim.”

Çok açık ki, Ekonomi Biliminin üstünde işlediği para kavramı fazlasıyla yapay, tarihi olarak döneme özel ve son derece ideolojiktir. “İdeolojik” diyorum çünkü bu kurgunun yürürlüğe girmesinin, aynı tözcü kültür doktrininin yürürlüğe girmesinde olduğu gibi, apaçık sömürgeleştirici etkileri vardır. Para kavramının yaygınlaşmasının Batı kapitalizminin emperyalist hırslarına faydalı olduğu çok açıktır. Yine de “kültürün” antropologlarca yapılandırılmış mutlak kavramında olduğu gibi, bu “para” da metafizik bir hayalettir, temelde ve geri dönülemez biçimde müphemdir. Para da, kültür gibi, bir sözde varlıktır. Ve bir aptal ikisinden de kolayca ayrılabilir.

“Kültür” sözcüğü artık her şey için kullanılmaya başlandı. Şimdiki nesil için daha önce “psikolojiye” ya da yine “etosu” adanan işlevin çoğunu artık o görüyor. Eskiden “Washington’ın (D.C.) psikolojisinden” ya da “üniversitenin etosundan” bahsederken; şimdi bunlar “Washington kültürü” ve “üniversite kültürü” oldu. Ayrıca “puro fabrikası kültürü,” “uyuşturucu bağımlılığı kültürü,” “ergenlik kültürü,” “antropoloji toplantıları kültürü” de var. Antropolojik nesnenin bu apaçık indirgenmesi beni uzun süre endişelendirmişti. Sonra bir gün herkes “ekonomi yapmaktan” ve “ekonomilerden” bahsederken, Ekonominin bir disiplin olarak hâlâ var olduğunu fark ettim, “sosyal” sözcüğünün tüm kullanımlarına rağmen Sosyoloji de hâlâ ayakta. Bir de yakın zamanda bir otelin asansöründe şöyle bir afiş gördüm: “50 otel, 22 ülke, tek bir felsefe.” “Kültürle” ilgili sorunlarınız mı var? Felsefeye ne dersiniz? Artık herkesin bir felsefesi var. Bu Felsefeyi yok etmedi.

Oryantalizm

(Profesör Gellner'a ithaf edilmiştir)

Antropolojide bazı şeyleri söylemeden bırakmak daha iyi.

Dünyadaki Sorunlar Nasıl Çözülür

Dünyanın güncel sorunları için kesin ve tek kelimelik bir çözüm var: Ateizm.

Kant neden, öz, hepsi veya bir gibi kavramların, zaman ve mekânla birlikte, olası deneyimin *a priori* koşulları olduğunu tartışır. Bunlar algılarla deneye dayalı yargılar arasındaki farkı oluşturur, ilkinin evrensel ve nesnel tanımlara dönüştürürler: Algının yalnızca öznel bir tanımlaması olan, “güneş taşın üstünde parladığında, taş ısınır” yerine, neden kavramını da buna ekleyen ve algıyı nesnel bir deneyim kipine çeviren, “güneş taşı ısıtır,” gibi. Ama deneyimden önce gelseler de, anlayış kavram ve kategorilerinin hissedilir sezgilerle sınırlı olmaları gerekmez. Tam aksine, der Kant, ampirik olan bir şeyin sınırları dışında deneyim yaşamamızı sağlayan kavramsal formları yansıtmadan edemeyiz ve böylece, hissedilir ve mantıklı olmasa da, benzer deneye dayalı niteliklere sahip bir dünya olduğunu biliriz. Yani “anlayış deneyim evine kendisi için çok daha kapsamlı bir kanat ekler ve burasını bir tek düşünce varlıklarıyla doldurur, sınırların kullandığı ve aksi takdirde meşru olacak kavramları ihlal ettiğini bile fark etmeden.” Başka bir deyişle, varlığı algılanamıyor olsa bile, deneyimin niteliklerine sahip olmayan hiçbir şey bilinemez. Dinin kökeni de bu değil mi? “Ruhsal” dediğimiz şey “gerçeğin” olağan bir farkındalığından başka şey değil.

Çin Lokantası Sendromu

İyi niyetli Batılılar Pekin’de Colonel Sanders [Kentucky Fried Chicken] açılmasının Çin kültürünün sonu olacağından neden bu kadar endişeli? Talihsiz bir Amerikancılık. Amerika’da yüz yılı aşkın süredir Çin lokantaları var ve bu bizi Çinli yapmadı. Tam aksine, Çinlilerin chop suey’i [sebzeli et] icat etmesini sağladık. Bundan daha Amerikan ne olabilir? Fransızların patates kızartması mı?

Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji

Antropoloji gerçekten kültürel eleştiriye, Hobbes ya da Rousseau'yu pekâlâ geri getirebiliriz, onlar hiç olmazsa olumlu siyasi amaçlar için antitezci bir Öteki yarattıklarının farkındalardı.

Foucault'yu Beklerken

Biyografi yazarlarından biri, Michel Foucault için “bin bir maskeli adam,” demiş, öyleyse gücün mücadelede, savaşta ortaya çıktığını ve böyle bir savaşın her insanın her insana karşı yaptığı bir savaş olduğunu söylerken taktığı maskeyi ne kadar ciddiye alabiliriz? “Kim kiminle savaşmaktadır?” diye sormuştu. “Herkes herkesle savaşıyor.” Eleştirmen ve yorumcular Foucault’nun güç kavramının “Hobbes’un *Leviathan*’da yansıttığı gücün tam zıddı” olduğu gibi çok açık ve radikal bir yasal uyarı yapmak dışında, ikisi arasındaki bağlantıyı pek fark edememişlerdir. Egemenlik tutkunluğumuzdan vazgeçmemiz gereklidir, “kralın başını uçurmamız,” devletin baskıcı kurumlarından zihnimizi kurtarmamız. Güç aşağıdan gelir. Gündelik yaşamın yapılarını kuşatmış ve yarıklarını doldurmuştur, bilgi ve gerçeğin gündelik rejimleri içinde varlığını her zaman sürdürmektedir. Hobbes’un sözleşmesinde özneler hepsinde korku ve hayranlık uyandıran devleti yani gücü oluştururken, Foucault’nun taslağında güç özneleri oluşturur. Yine de, Foucault’nun çoklu-amorf sapma hissi için yüzüstü bıraktığı yapısalcılık, aynı zamanda zıtların bir teki hariç tüm belirgin yönleriyle benzer şeyler olduğunu öğretmektedir. Bu yüzden Foucault herkesin herkese karşı yaptığı bir savaştan söz eder, hatta bir sonraki nefesinde Hristiyan bir bölünmüş benliği ima ederken –“Ve her birimizin içinde her zaman için başka bir şeyle

savaşan bir şey vardır” – biz de kendisiyle Hobbes arasında daha çok ortak yn olduğunu düşünmek zorunda kalıyoruz, tek bir gerçek dışında, Hobbes hariç, her ikisi de keldi.

İkincil Bir Nitelik Olarak Nesnellik

Temel Aydınlanma epistemolojisine göre, bilgi nesnel olarak çıkarı, yani, şeylerin nitelikleri hakkında bize gerçeklik halleri sağlayan haz ve acıya dayalıdır. Sonuca göre yargılayan bu ampirizmin tüm nesnel bilgiyi Lockeçu bağlamda “ikincil niteliklerin” bilgisine çevirdiğinden neden hiç kimse bahsetmemiş? Nesnelerin nesnelliği neyin haz neyin acı verici olduğuna karar verecek bir bedenle, bu beden sosyal olarak yapılandığı sürece de, kültürel düzenle bağıntılıdır. Herhangi bir şeyin ampirik tanımını çürütmenin olanaksız olduğu gibi apaçık bir prensip de buna eşlik ediyor, sınırsız sayıda başka şeyle ilişkilerine göre bilinebiliyorsa; yani nesnenin nesnelliği her zaman için seçici.

İşaretlerin referans olarak kullanımını karmaşıklaştıran şey de bu, bu tür kullanımlar algısal olarak doğru, bu nedenle görünürde doğal olmasına rağmen, hiç de gerekli değildir. Fransızlar için *fleuve* ve *rivière* arasındaki ayrım ülkenin iç bölümünden denize akan bir su yoluyla onun önemli bir kolu arasındaki ayrımdır, bu yüzden Standart Ortalama Avrupalının yalnızca farklı ölçeklerdeki su yollarını referans alan “nehir” ve “akarsu” işaretleriyle karşılaştırılmaz (Jonathan Culler). Yine de Fransız kullanımı hepsi için daha az bir nesnel ampirik ayrım değildir, çünkü tek olasılık o değildir. Locke insanın dünyadan

temelsiz ve yersiz yere söz ettiğini düşünmemesi gerektiğini söylemiştir; bu insanın “Görgü, Modalar ve Ülkenin Gelenekleri’ne göre” yine de bu dünyayı çeşitli şekillerde oluşturmaya engel değildir. Fransızlar denizin nerede olduğuna takılmışlardır. Ülkenin iç bölgesindeki bir şehir olan Paris’in sağında ve solunda nehir kıyıları vardır. Belki de İngiltere orada olduğu için.

Materyalizm Hakkında Biraz Daha

Antropolojinin bir süredir yaşadığı sorun bu, yani, sembolisite'nin* sembolik olanın materyalist tespitini ele geçirmiş olması.

*Symbolicity: insanların algı ve deneyimlerini sembollerle ve sembol sistemleriyle düzenleme eğilimi, durumu ve koşulu. (c.n.)

Bazı Uygarlık Kanunları

Birinci uygarlık kanunu: Bütün havaalanları inşa halindedir.

İkinci uygarlık kanunu: Yanlış şeritteyim.

Üçüncü uygarlık kanunu: Plastik paketli yiyeceklerin paketleri açılmaz, dişlerinizle bile.

Dördüncü uygarlık kanunu: *New York Times*'ta bulunduğu ilan edilen insan geni –her gün bir tanesi bulunur, bir gen *du jour**– şizofreni, kleptomani ya da zatürree gibi kötü bir özellik içindir. İyi genlerimiz yoktur.

Beşinci uygarlık kanunu: Başarısız şirket yöneticileri ve politikacılar hep ailelerine daha fazla zaman ayırmak için istifa eder.

* *Günün* geni.

Kültürel rölativizm eninde sonunda yorumlayıcı bir antropolojik –yani metodolojik– süreçtir. Bir kültür ya da geleneğin bir diğeri kadar iyi olduğu, ya da daha iyi olduğunun ahlaki açıdan tartışılması değildir. Rölativizm diğer halklara ait uygulama ve ideallerin, anlaşılır olabilmeleri için, kendi tarihi bağlamlarına yerleştirilmesi gerektiğini, kendi oluşturduğumuz kategoriler ve ahlaki yargılarla anlamlandırmak yerine, kültürel ilişkileri yerindeki konumlarına bağlı değerler olarak kavranması gerektiğini söyleyen basit bir reçetedir. Rölativizm, söz konusu uygulamaları, kendilerini olası kılan tarihi ve kültürel düzen içine yerleştirebilmek için kendi yargılarımızın geçici olarak askıya alınmasıdır. Başka hiçbir şekilde tarafsızlıkla ilgisi yoktur.

İnsan doğasına atfedilen eğilimlerden ne kadarının sembolik söylemin içe yönelik koşullarıyla ilgili olduğu ve bu bakımdan da bazılarının biyolojiye gereksinim duymadan evrensellik iddiasında bulunduğu kafa karıştırıcı. Bu durum özellikle linguistik “öteleyicilerin” sosyolojisinde ortaya çıkıyor: “Ben” ve “sen”, “burası” ve “orası”, “şimdi” ve “sonra” vs. “Ben” zamirini kullanan kişi bu yolla mekânı, zamanı ve nesneleri kendi bakış açısından (kendini referans alarak) yapılandırmış oluyor; egoizm, hatta güç istemi. Konuşanın karşısındaki kişi de aynı şeyi yaparak, farklı bir dünya-oluşturma yetkisini öne sürer; rekabet. “Ben” ve “sen”in dönüşebilirliği olarak bilinen o aynı değişim (birbirinin yerini alma); karşılıklılık ya da diğerkâmlık. Özne pozisyonlarının bu değişebilirliğinin ima ettiği bireylerin karşılıklığı; sosyalleşebilme. Sembolik söylem, içinde insanların sosyal etkileşiminin temel prensiplerini barındırır.

Günümüzdeki postmodernist atmosferin en hazin yönlerinden biri mezun olan en iyi öğrencilerden bazılarının nasıl ket vurduğu, ilginç bir takım yapısal bağlantılar, kültürel uygulamalar arasında bazı ilişkiler kurabilecekleri ya da karşılaştırmalı bir genelleme yapacakları korkusuyla yaratıcılıklarını nasıl törpülediğidir. Onların elinde kalan tek güvenli tözcülük kültürde hiçbir düzenin olmadığı.

Kapitalizm I

“Sınai olarak daha gelişkin ülke, daha az gelişmiş olana kendi geleceğinin resmini gösterir yalnızca,” demişti Marx. Bu kehanet, yine de, daha çok Durkheim’ın “geleceğin biliminin bir konusu olmayacağı” diktumunun altında yer almakta.

Kapitalizm II

Aynı şekilde, modernliğin yerlileştirilmesinin git gide daha çok damgasını vurmakta olduğu bir yüzyılda, çeşitli dini ideolojilerin kapitalist gelişime yol açtığı hakkındaki karşılaştırmalı Max Weber tasarısı da gün geçtikçe daha garip görünüyor. Kozmolojik örgütlenmenin pratik eyleminden söz etmek garip olduğu için değil, o kesinlikle Weber'ın en müthiş fikirlerinden biriydi. Gün geçtikçe daha da tuhaf görünen şey Webercilerin şu ya da bu toplumun insanlık tarihindeki o *summum bonum* [en üstün iyi] evrimi –Batılıların bildiğı ve bayıldığı şekliyle kapitalizmi– geçirmekte neden başarısız olduğu sorusuna takılmış olmaları. 1988 yılında, Çin'de olduğum sırada, bu soru birçok Konfüçyüsçüyü harekete geçirmişti. Ülkeyi ziyaret eden bir sinologun Qing Hanedanlığı döneminde Çin'in kapitalist bir sıçramaya “ah ne kadar da yaklaştığı” gözleminde bulunduğunu duymuştum. Yine de bu Yeni Gine'deki dağlı halkların nasıl olup da Kwakiutl'ların görülmeye değer karmaşık tören ve ritüellerini geliştiremediklerini sormaya benzer. Kwakiutl* bir sosyal bilimci de pekâlâ bu soruyu sorabilir çünkü ayrıntılı domuz değiş tokuşu törenleriyle Yeni Gineliler de buna o kadar yaklaşımlardır ki. Konuya daha da yaklaşırsak –ya da belki konunun tam özüne inersek–Fijililerin kendi doğal or-

*Kuzeydoğu Pasifik kıyılarında yaşayan bir Amerikan Kızılderili halkı. (ç.n.)

taamlarında gerçek tanrıyı fark etmeyi nasıl olup da başaramadıklarıyla ilgili Hıristiyan misyonerlerin sorduğu soruyu sormamız gerekir. Birisi de çıkıp pekâlâ Avrupalı Hıristiyanların nasıl olup da Fijililerin yamyamlık ritüelini geliştirmemiş olduğunu sorabilir. Nihayetinde, bunun epey yakınındaydılar.

Kapitalizm III:

Laissez Faire—Qui les a laiss  ?*

İnsanlığın bildiğı en zorlayıcı ve mutlak kurumun, yani devletin kuramının, denetsiz bir kişisel çıkar durumunun muhatabı ve sağaltıcısı olduğı unutulmamalıdır; Hobbes'ta ve tabii Aziz Augustinius'ta olduğı gibi. Kuram bize kapitalist bir ulus—devlette *laissez faire*'in, kişisel çıkarın “serbest” deviniminin, muazzam bir sosyal kontrol sistemini gerektirdiğini hatırlatır. Başka türlüünü düşünmek, bir zamanlar kırsal bölgelerden para toplayan feodal şövalyelerin zırhlarını kendi elleriyle yaptıklarını ve atlarına kendi başlarına bindiklerini varsaymaya benzerdi.

* Bırakınız Yapsınlar—Tasmayı bırakan kim?

Küreselleşmeye rağmen yerli halkın tarihteki yaratıcılığını kutlayarak, dünya sisteminin zorbalığını göz ardı ettiğimiz ve böylece Batının şiddeti ve hâkimiyetiyle gizli işbirliği yaptığımız konusunda –Akhil Gupta ve James Ferguson tarafından, örneğin– uyarılıyoruz. Öte yandan, emperyalizmin sistematik hegemonyasından bahsettiğimizde de, çok açık ki halkların kültürel özerklik için verdiği mücadeleyi göz ardı ediyor ve böylece Batının şiddeti ve hâkimiyetiyle gizli işbirliği yapıyoruz.

Bu ikilem, hem hegemonya hem de direncin, antropolojik yorumun güncel politikaları tarafından gerekli kılınmasıyla birleşiyor. Gramsci'den bu yana, hegemonya kavramını öne sürmek baskı altındakilerin direncinin eşit ve karşıt keşfini gerekli kılmaktadır. Bu yüzden, Batı hâkimiyetinin sözde büyük anlatısından bahseden antropoloğun da, “güçsüzün silahlarını” ve “gizli senaryoları” ya da kültürel muhalefetin buna benzer yerel bir söylemini açığa çıkartarak, aynı zamanda onu yıkması da çok olasıdır. Durum ne olursa olsun, bu kaybedenin olmadığı bir stratejidir çünkü her iki nitelendirme de, yani hâkimiyet de direnç de, çelişkilidir ve herhangi bir kombinasyonu tarihi olasılıkların hepsini kapsayacaktır.

Ekonomik Kalkınma

Kalkınmakta olan ülkeler, Amerika'nın yardımıyla, asla kalkınmazlar.

Ekonomik Kalkınma II

Ekonomik kalkınma insanların yaşam biçimindeki maddi refah ve zenginleşme şeklinde uygun olarak tanımlanmıştır. Kùltürleri kalkınmanın önündeki engel değil, kalkınmanın nesnesidir.

Sömürgecilik Disiplinleri

Sömürgeciliğin empoze ettiği disiplinler hakkında çok şey duyarız –etnikleştirme, sağlık koşullarını geliştirme, eğitim, vergilendirme, vs.– sanki sömürgecilerin bu tarihi aynı zamanda sömürgeleştirilenlerin de tarihiymiş gibi. Yakın Avrupa tarihinde durum böyle değildi. Doğu Avrupa'daki sosyalist devletler Marx'ın okutulmasını şart koşmuştu. Daha 1992 yılına kadar, Frank Manuel şunları yazabiliyordu: “Zorla okutulduğu yerlerde, Marx'ı zorunlu olarak öğrenmenin anlamını değerlendirebilmek çok zor.” Dışarıdaki devlet ya da sömürgeci disiplin iki uçlu bir kılıçtır. İnsanlar eline aldığı anda ona da bir şeyler olur.

Bugünlerde “direnç kültürlerinden” bol bol bahsediliyor ama Batı emperyalizminin çoğu kurbanı arasında olup bitenleri kültürün direnci olarak daha iyi açıklayabileceğimiz çok açık. Dahası, böyle bir direnç uzun zamandır varlığını sürdürüyor, Batı emperyalizminden önce ve ayrı olarak da vardı. Yabancı olanın tanıdık olan kategori ve ilişkilere entegrasyonuna ilişkin olarak –dışarıdan gelen güçlerin ve düzenlemelerin kültürel bağlamlarında kendi değerlerini de değiştiren bir kayma– kültürel yıkımın kültürlerarası ilişkilerin doğasında olduğu söylenebilir. Tarihsel ayrılaşmanın doğasında olan anlamlı eylemin bir kipi olarak, bu türden bir kültürel direnç her çeşit kasıtlı muhalefetten daha kapsamlıdır çünkü ne özbi- lince sahip kültürel ayırım politikaları gerektirir ne de sömürge olarak baskı altında olanların tepkilerine tarihi sınırlamalar koyar. (Boas’ın “kültürel özelliklerinin” Ruth Benedict’in “kültür kalıpları” tarafından düzenlenmesiyle ortaya çıkan kuramsal soyağacını hatırlayalım, Bateson’ın kültürel temaslardaki “schismogenesis” [ayrılarak yeniden doğmak] tespitlerinden geçerek, Lévi-Strauss’un *Mythologiques*’indeki benzeri olumlu farklılaşma diyalektiğine kadar.) Ama sömürgecilik öncesi kültürel değişim bir yana, çağdaş bağımlılık ilişkilerinin önceleri bile dünyada sosyal-tarihi varlıklar olarak hareket ediyor. Freud’un Marx üstüne söylediklerini alıntılar-

şam, ilk maaş çeklerini aldıklarında birden bire kim olduklarının bilincine varmıyorlar. Daha ziyade, kapitalist hegemonyanın güçleri, belli yaşam formlarının habitusu aracılığıyla, farklı kültür evrenlerinin taslağında kendi oyununu oynuyor.

Modernliğin Yerlileřtirilmesi

řu anda bize küresel düzeni yerel toplumların yerlileştirdiği gözlemini artık aşmamızı söyleyen –hem akademisyen hem de ekonomist– küreselleşme dehaları, en başta bu olasılığa aldırmamamızı söyleyenlerle aynı insanlar.

“Geç Kapitalizme” Neler Oldu?

Neoliberalizme dönüştü.

Gezegenin kuzey katmanı boyunca, avcılar ve doğadan yenebilecek bitki toplayanlar hâlâ varlıklarını sürdürüyor; çoğu yalnızca avlanarak ve toplayarak. Özellikle Kuzey Amerika’da, endüstriyel teknolojileri –kar motorları, halk bandı telsizler, motorlu balıkçı tekneleri, modern silahlar ve kamp malzemeleri, hatta uçaklar– kendi geleneksel “yontma taş devrine ait” amaçları ve ilişkilerine uygun olarak kullanıyorlar. Ancak, daha 1996’da, ünlü “Man, The Hunter” [Avcı İnsan] konferansındaki antropologlar artık eskimiş bir yaşam biçiminden söz ettiklerini zannediyorlardı. Birkaç yıl sonraysa, konferansı düzenleyenlerden biri olan Richard Lee, benzeri bir konferansta şunları söyledi: “Avcılık bir gerçektir. Avcılık hâlâ vardır ve avcılık ve doğadan bitki toplama ekonomileri hâlâ varlıklarını sürdürmektedir. Bu çağdaş dünyada benim için yeni bir gerçeklik çünkü on iki yıl önce “Avcı İnsan” konferansında onlar için bir ölüm ilanı yazmıştık.” Aslında 1996’daki konferansın başlığı da en az içeriği kadar eskimiş görünüyor. Bugün “Avcı İnsan” başlıklı bir konferans düzenlemeniz mümkün değil. Başlığın şöyle bir şey olması gerekir, “Avcı Kraliyet Antropoloji Enstitüsü Bülteni.”

Süperorganğin Dönüşü

Postyapısalcılık, postmodernizm ve diğr “sonracı çalış-
malar” (afterological studies – Jacqueline Mraz) bazen
bir çeşit kültürel zorlama hissine, fazlasıyla mutlakıyetçi
bir hegemonya anlatısına dönüşebiliyor ve insanın ak-
lına 1940’lar ve 50’lerde Leslie White tarafından gelişt-
tirilen süperorganik kültür kuramını getirebiliyor (Öğ-
renciyken, bu kuramı çok iyi bilirdim). White’a göre,
kültür bağımsız, kendi başına davranan bir düzendir ve
insan davranışı onun yalnızca bir ifadesidir. Buna göre,
diye yazmıştı White, birey de yerden radyo dalgalarıyla
idare edilen pilotsuz bir uçağa benzer. Çağa uygun
Foucault’nun şu cümlesinde “söylem” yerine “kültürü”
koyarsak, yine de bir anda modası geçmiş White’a döne-
riz: “Kısacası, bu bir özneyi (ya da özne yerine geçeni)
yaratıcı olma rolünden sıyrarak söylemin değişken ve
karmaşık bir fonksiyonu olarak çözümleme sorunu-
dur.”

(“Postyapısalcı Çalışmaların,” diye yazmıştı M.H. Ab-
rams yakın zamanda, “anlaşmazlıkları ne olursa olsun,
buluştukları nokta edebi metinleri yalnızca bir metin ola-
rak algılayıp insani dünyadan soyutlayarak insani olma-
yan bir duruma taşımaları –özellikle dille oynarken– ya
da çoktan var olan bir söylem içinde işleyen güçlerin içine
yerleştirmeleridir.”)

Cidden de son yıllarda oldukça fazla sayıda antropolog Foucault'nun "söylem" dediğiyle "kültür" kavramını memnuniyetle değiş tokuş etmiştir; eski kültür kavramının "maddeleştirilmiş", "tözcüleştirilmiş" ve "mutlakıyetçi" karakterini tümenden küçümseyerek. Bu adil bir pazarlık gibi görünüyor. "Sosyal gerçekliğin yaşam bulduğu süreç," olarak ya da Foucaultcu bir antropoloğun yakınlarda söylediği gibi, "neyin düşünülüp neyin söylenebileceğini belirleyen bir sistem" olarak, bu tür bir söylem en azından eskiden bildiğimiz kültüroloji kadar terörist görünüyor. Neyin algılanabileceğini, neyin hayal edilip ifade edilebileceğini kendisi seçerek dikte eden "söylem" yeni süperorganiktir; her yerde, gündelik tüm kurum ve ilişkilerde var olan bir "gücün" etkisiyle daha da zorlayıcı kılınmıştır.

İnsan merak ediyor, acaba White ve Kroeber "süperorganığın" ahlaki kurbanları olan bir çeşit toplum hissi yaratabilselerdi, bu süzme, işkembe-i kübradan kuramlarını daha uzun süre devam ettirebilirler miydi?

Ölü Beyaz Balinalar:

Leviathan-bilimden Özne-bilime ve Tam Tersine

İnsanın ve şehrin, bireyin ve polis devletin çıkarları arasındaki karşıtlık klasik yazılarda da mevcuttur: Platon'un birçok diyalogunda ve Thukydides'in yazdığı pek çok paragrafta. Thukydides'te bu karşıtlık özellikle kendini önemseyen insan doğasının zafer ve kazanma tutkuları temelindedir. Birey ve toplum arasındaki bu karşıtlığın bu basit mantıklı sosyolojik düalizmi, aralarında şeffaf ve aracsız bir ilişki olduğu hissi, aynı şekilde muhteşem bir tarihi kariyere sahip olmaya mahkûmdur. Özelde bireyler ve genelde toplum boş bir sosyal alanda karşı karşıya gelirler, sanki onları aynı anda hem birleştiren hem de farklılaştıran hiçbir kurum, farklı niteliklerde değer ya da ilişkiler yokmuş gibi. Bu klasik basitlik sosyal sınırlamalara dair en son, en gelişmiş kavramlarda bile devam etmektedir, Althusser'in celbetme (interpellation) ya da Foucault'nun güç kavramlarında olduğu gibi. Bunların aracı yapılardan bahsettikleri doğru ama yalnızca toplumun daha büyük düzenini bireylerin öznesine iletme görevini atfetmek için.

Modernliğe giden yolda, yolu erken Hıristiyanlıktan geçerken, klasik birey-toplum dualizmi ağır bir ahlaki yük kazanmış, çatışmayı neredeyse uzlaşılmaz kılmıştır. Perikles bireylerin mutluluğa en iyi şekilde kendilerini halkın iyiliğine adanarak ulaşabileceklerini söyleyerek akla yakın

davranmış olabilir. Ancak Hıristiyanlık uyarlamasında dünyevi şehir artık Atina değil doğuştan günahkâr insanın yaşadığı yerd; toplumun mukadder bir baskı aracı olarak mutlak pozitif değeri de buradan geliyor. Aziz Augustinus için, başa çıkılmaz bedenlerin sosyal kontrolü –babanın çocuğu, devletin yurttaşı– kendi hazzını düşünen Ademcilerle dolu bu sefil dünyada insanlığın ayakta kalabilmesi için gerekli bir koşuldu. Yoksa, insanlar da hayvanlar gibi birbirini boğazlayacaktı. Aynı şeyin miti – felsefi bir yorumu için, Hobbes’a bakın. Çağdaş sosyolojik bir uyarlaması için de, Durkheim’a. İnsan çift kişiliktir, der Durkheim, çift kişilikli ve bölünmüştür: Toplumdan aldığı, ahlaki ve zihni bir benlik, tamamen insan-öncesi olan benmerkezci ve bedensel zevklere düşkün bir benliğe üstün gelebilmek için sürekli mücadele eder. Ama Durkheim aslında modern değildi. Bu yarı melek, yarı hayvan insan fikri çok eskidir.

Modern olan eski düalizmin bir yönünü diğeriyle kuşatma çabasında bulunan daha emperyalist felsefedir: Toplumun bireyi kapsadığını ya da bireyin toplumda var olduğunu araştıran, öyle ki sonunda ikisinden yalnızca biri bağımsız olarak varlığını sürdürebilecektir. Jeremy Bentham ve Margaret Thatcher’ın da kabul edeceği gibi, ya toplum girişimci bireyler arasındaki ilişkiler toplamından başka bir şey değildir; ya da bireyler kendilerinden daha büyük sosyal ve kültürel düzenin temsilcileridir, öznelliğin öznenin ölümüne yol açacak bir güçle yapılandırılmasına dair bazı ilerici kuramlarda olduğu gibi. Ka-

pitalizmin gelişimi ve hoşnutsuzlukları eski antropolojik düalizme de, özellikle siyasi ama bazı açılardan diyalektik, yeni bir boyut kazandırdı. Birey ve kültürel determinizm üstüne hem Sağ hem Sol birbirini olumlu ve aşırı tartışmalara çekmiştir. Sağda, rasyonel seçim kuramı ve hepsi de sosyal mutlaklıyetleri kendini yaratan birey yansıtılmasıyla çözmekten memnun olan, Radikal Bireyciliğin benzer markaları. Solda, kültürel süperorganik kavramları ve Leviathan bilimin diğer türleri: Bireysel özneleri kendi amaçları için biçimlendirme gücüne sahip olan özerk kültür devlerinin acımasız görüşleri.

Radikal Bireycilik burjuva toplumunun gündelik öz-bilinci, Leviathan bilimse tekrar tekrar gördüğü kâbustur. Aslında toplumun yarattığı değerlerin, faydacıl eylemin vasıtaları olarak, öznenin nitelikleri olduğunu varsayan Radikal Bireycilik sosyal ve kültürel olanı bu yolla sindirir; Louis Dumont'un dediği gibi ontolojik açıdan. Tam tersine, Leviathan bilim de özneyi dağıtır, özne yalnızca sosyo-kültürel mutlaklıyetin kategorilerini yansıttığından, devinimleri de yalnızca onların kendisinden bağımsız hareket kanunlarını uygular. Ünlü liberal Görünmez El ideolojisi, insanların kendileri için yaptıkları iyi şeyleri gizemli bir şekilde ulusun yararına dönüştüren o büyük nesnel sosyal mekanizmaya baş eğişlerinde, bu antitezci antropolojileri zaten içeriyordu. *Laissez-faire* da tabii ki bunun inkârını içeriyordu. Ve eğer Adam Smith A.Ş. bireylerin kamyonla yük taşıma ve değiş tokuş yapmaya olan doğal eğilimlerini, sosyal faydanın da otomatik ola-

rak geleceği temelinde, istedikleri kadar doyurmalarını söyleyebiliyorsa, kapitalizm eleştirisi de bireylerin davranışlarını kendi güç ve kontrollerini aşan bir şekilde kuşatıp birleştirme gücüne sahip bu kendi başına var olabilen Büyük Balkabağını görünür kılarak buna karşılık veriyor. İşte Marx'ın *Capital*'in önsözünde yazdıkları:

Burada bireyler ekonomik kategorinin temsilcileri oldukları, belirli sınıf ilişkileri ve sınıf çıkarlarını kişiliklerinde topladıkları ölçüde ele alınırlar. Toplumun ekonomik oluşumunun evrimini doğal tarihin bir süreci olarak gören benim bakış açım, öznel olarak ne kadar üstlerine çıkarsa çıksın, yaratımı olduğu ilişkilerden bireyi herhangi bir bakış açısından daha az sorumlu tutar.

Yirminci yüzyıl başlarında, Kroeber ve White'in "süperorganik" antropolojisi cidden de, o kendi işine bakarken insanları bir şekilde karnında hapsetmiş, koca bir kültürel yaratık tasarlamıştır. "İşte şu behemota* bak . . . gururlu her varlığın kralı odur." Burada otoriter bir yönetim reçetesi olan o uğursuz kültür hissine ait birincil bir kaynak vardı: Özellikle kendini aldatan bir yönetim, özellikle yoksulluk kültürü denen şeyde ya da "gelişmemiş ülkelerin" de bizim gibi mutlu olmalarını engelle-

*İncil'de Behemot. "Seninle birlikte yarattığım Behemota bak, Sığır gibi ot yiyor... Tanrının eserleri içinde ilk sırayı alır, Yalnız yaratıcısı ona kılıçla yaklaşır" Eyüp 40-41. (e.n.)

yen “geleneksel kültürde” olduğu gibi. Ama Althusser ve Foucault’nun gelişmiş Leviathan-bilimci söylemleri bile ürkünç atalarından özellikler taşır ve etmensiz öz-nellik yapılandırmalarında çelişkiye düşmeden yayılmacı bir baskı hissi yaratır.

Özellikle Foucault. O eski kutsal hayaletin, Görünmez El’in, her şeyi kontrol eden başıboş bir kültürle en muhteşem töz dönüşümü Foucault’nun çok düzeyli güç vizyonu olabilir. Burada güç karşı konulmaz olduğu kadar aynı anda her yeredir, her yerden çıkan ve herkesi ele geçiren bir güçtür, gündelik olan her şeyi, ilişkileri ve insan varoluşunun kurumlarını doyurur ve böylece insanların bedenlerine, algılayışlarına, bilgilerine ve yaratılışlarına iletilir. Bu vizyonun kuramsal etkisi, çoğu eleştirmenin de kabul ettiği gibi, bir tek “disiplin uygulayıcı güce etkinliği açısından gereğinden fazla değer verilmesi” değil, “‘uslu’ bedenın alanı dışındaki deneyimlere etki yapamayan indirgenmiş bir birey anlayışıdır” da (L. McNay). Foucault yapısalcı olduğunu haklı olarak inkâr eder çünkü onun sorunsalında yapısalcılıktan geriye kalan tek şey insan etmenini göz ardı etmesidir. Onun konumu cidden de “postyapısalcıdır,” yapıları –aileyi, okulu, hastaneleri, hayırseverliği, teknolojiyi, vs.– kuramsal olarak araççı disiplin ve kontrol etkilerine çözdüğüne göre. Fonksiyonalist bilgelik için, kurumun gerçek özünü varsayımsal amaç ve vargılarına indirgeyen, klasik bir asit banyosu. Ayrıca sorunun basit toplum-birey dualizmiyle etkili çözümünü de çok klasik ve aslında, hepsi baskı altındaki bireyin geri dönüşüyle sonuçlanıyor: Öznebilim.

Çünkü kültürel düzenlerin kendi boyun eğdirici etkilerine indirgenmesiyle, geride kalan tek şey, çözümleme için bağımsız varlığını hâlâ sürdürebilen tek şey, bu mutlakıyetlerin içine işlendiği özne oluyor; ya da özne bu yolla soruşturuluyor. Bu etki aslında ironik çünkü Leviathan-bilimin özgün tasarımı, Radikal Bireycilikle karşılaştırıldığında, bireysel özneyi hiçliğe indirgemekti. Ama sonuçta, faydacı etkileri adına tüm yapılar silindiğinde, herhangi bir etmen ya da etkinlik özelliği olan bir tek özne kalır elimizde. Böylece tam da çözümlemenin inkâr etmeye çalıştığı o öznenin metafiziği geri döner. Güncellenmiş dergi sayfaları birdenbire her türden özneyle, öznellik ve benliklerle, bu yüzden de soyut kolektif kişilere ait terimlerle kültürel form ve güç öyküleri anlatan, alegori biçiminde bir Antropolojiyle dolar. Yapıların yerini yepyeni bir oyuncu kadrosu alır, burjuva öznelerini, milliyetçi özneleri, postmodern özneleri, geç kapitalizm öznelerini, sömürgecilik öznelerini, sömürgecilik sonrası öznelerini, sömürgecilik sonrası Afrika öznelerini takdim eden; tabii “modern liberal devletin kolayca tanınan yaralı öznesini” de unutmayalım. Sonra yine Kartezyen benlikler ve Melanezyalı benlikler, neo-liberal benlikler ve alt kimlikler, artı bir yığın öznellik: Küreselleşmiş, melezleşmiş, kreoleleştirilmiş, modernleştirilmiş, metalaştırılmış ve başka türleştirilmiş. İçinde böyle insanların olduğu yepyeni bir dünya. Eski mitolojilerin antropomorfik kılıklar altında kozmik güçleri temsil edebildiği gibi, kültürel makrokozmosların bu soyut temsilleri de akademik dergilerin sayfalarında

çalımla dolaşıp sabırsızlıkla sahnede . . . tam olarak ne yapmayı bekliyorlar?

Eh, tam olarak hiçbir şey değilse de, fazla bir şeymiş gibi de görünmüyor. Arada sırada şişirilmiş iddialarda bulunuluyor: *Public Culture*'da yer alan bir makalede Sovyetler Birliği'ndeki çöküşün "kaynağı" ve "iç mantığı" olduğu söylenen, bilindik bir "geç sosyalist özne" hakkında yapılanlar gibi. Ya da "ilerici sosyal kuramın" bazı uygulayıcıları tarafından, "öznenin sosyal durumu ve formülasyonu, bir demokrasi kuramı için bir özne kuramı imalarıyla" ilgili ilginç vaatlerde bulunuluyor. Ama özneyle ilgili böyle bir kaygının bu şekilde antropomorfikleştirilmiş tarihi formasyon ve dinamikleri nasıl eşitleyeceğini görebilmek çok zor. Elimizdeki tek şey direnç gösteren sömürgecilik sonrası özne (ama hangi belirgin şekilde?); disiplin ve baskı uygulanan sömürgecilik öznesi (yine, ne şekilde?); yabancılaşmış ya da yaralı burjuva öznesi (sizin ve benim gibi mi?) ya da metalaştırılmış (neye?) ve tüketen (neyi?); özdeşleşen milliyetçilik öznesi (neyle?); ya da buna benzer totolojik insanlar. Eğer kültürel ve tarihi bir çözümleme cidden isteniyorsa, öznel terimlere çeviride kaybolmuş olan yapısal durumlara geri dönmek gerekir.

Toplu edilen "çoklu özne konumu" duası da pek işe yaramayacaktır. Prensipte ne kadar birey varsa o kadar da özne konumu olduğundan, ya çokluk saf bireyselliğe çözünmüştür; ya da tek bir dev yerine bir grup tözleştirilmiş, kolektif kişi, bir balina sürüsü yaratılarak Leviathan-

bilim kopya edilmiştir. He iki şekilde de, Leviathan-bilim de Radikal Bireyciliğin başladığı o aynı eşsözle (totoloji) başlar: Sosyal çıkarları kendi kişisel çıkarları şeklinde elinde tutan soyut ve ideal bir özne. Kuramsal sonuçta da, kültüre ait olması gereken bütün kötülükler, tözcülük, mutlaklaştırma ve bütün türevleri, bu zavallı ucubeye aktarılmıştır.

İşin sırrı şu ki Kültür ve Kişilik geri döndü. “Öznecilik” yeni bir şey değil. “Kalıpların” kolektif-özel söylemler olduğu, Ruth Benedict’in *Kültür Kalıpları*’nı hatırlayın (En az son zamanlardaki öznellikler kadar tözleştirilmiş oldukları için, onların da Lacancı bir psikanalize ihtiyacı var.). *Krizantem ve Kılıç* (*The Chrysanthemum and the Sword*) da aynı şekilde, Özne-bilimin hakkı verilmemiş bir klasiğidir. Peki, bildiğimiz o eski “milli karaktere” ne dersiniz?

Antitez, görünüşe göre, her zaman için komşusunun içinde barınıyor. Leviathan-bilim ve Özne-bilim sonu gelmez bir salınım içinde. Marx’tan alıntılırsak, kültüroloji hiçbir zaman kendisiyle bireycilik arasındaki antitezden öteye gidememiştir ve kutlu sonlarına kadar bireycilik her zaman meşru olumsuzlaması olarak ona eşlik edecektir.

“Acaba,” diye sorar klasikçi Simon Hornblower, “uygar insanların günün birinde bugün eski Yunanca dediğimiz dili konuşmayacaklarını, Thukydides hiç hayal etmiş miydi?” Etmediği çok açık olduğu için, antropologlar “tarihin babası” olarak her zaman Herodot’u desteklemişlerdir. Herodot, kısa olsun uzun olsun, “barbarların” kendisine anlattığı tüm öyküleri nakletmiştir: Antropologların hoşuna giden bu etnografik eğilim, o kadar safdil olmayan bazı tarihçilerin de onu daha çok “yalanın babası” olarak görmesini sağlamıştır. Buna bir de Thukydides’in kendi çıkarına düşkün insan doğası, uluslararası ilişkiler ve politikadaki rasyonel-gerçekçi inancını da eklersek, o zamandan bu zamana Batı tarihçiliğinde neden onun [Herodot’un] model alınmış olduğunu anlayabilirsiniz. Bu yüzden antropoloji uzun zamandır “tarihsiz insanları” incelerken, tarih de daha uzun bir süredir “kültürsüz insanları” incelemektedir.

Neyse ki, bütün bu geçmiş tarih artık aynı zamanda geçmiş antropoloji, tabii tam tersi değilse.

Thomas Kuhn ve başkaları sosyal bilimlerin de doğal bilimler gibi paradigmaları ve paradigma kaymaları olup olmadığını merak etmişti. Bu konuda bir sonuca ulaşılmamış görünüyor çünkü kimileri doğal bilimlerde bile olmadığını söylerken, kimileri de sosyal bilimlerde bir paradigmayı gelip geçici bir modadan ayıramayacağınızı söylüyor. Yine de, kültürel formların fonksiyonel açıklamalarının yapıldığı art arda gelen dönemleri düşünürsek –başta sosyal dayanışmayı artırdığı düşünülen etkileri, sonra ekonomik faydaları yoluyla, son zamanlardaysa hegemonyacı gücün kipleri olarak–sosyal bilimlerde de Kuhncü harekete benzer bir şeyler varmış gibi görünüyor. Doğal bilimlerle aralarında en azından bir tane önemli karşıtlık olsa da.

Sosyal bilimlerde, bir kuramsal rejimden ötekine, diyelim ki ekonomik faydalardan güç etkilerine kaymak için gelen baskı, doğal bilimlerde olduğu gibi, eskiyen paradigma içinde yığılmaya başlayan anomaliler yoluyla oluşmuyor. Sosyal bilimlerde, paradigmaların zamanı git gide daha az şeyi açıklayabildikleri için değil, gün geçtikçe daha çok şeyi –ta ki, çok geçmeden, hemen her şeyi– açıklamaya başladıkları için geçiyor. Sosyal bilimlerdeki paradigmalarda, onları çabucak ucuzlatan, bir enflasyon etkisi var. Vietnamcadaki ikinci çoğul şahıs zamirlerinden Brezilyalı işçilerin gecekondularına, Afrika Hristiyanlı-

ğından Japon Sumo güreşçilerine kadar her şeyi “gücün” açıklayabildiği gibi. Ama sonra, paradigma gitgide daha itici görünmeye başlarsa, bu cidden de standart mantığı ya da metodolojik nedenlerle olmuyor. Bunun nedeni her şeyi açıklayarak, gücün artık hiçbir şeyi açıklayamamaya başlaması, farklılıkların benzerliklere atfedilmesi ya da içeriklerin (varsayılan) etkilerine indirgenmesi değil. Nedeni her yolun aynı yere, “Güce” çıkması. Sosyal bilimlerdeki paradigmlar değişiyor çünkü ikna edicilikleri aslında ampirik olmaktan çok politik olduğu için, sıradan evrenseller haline geliyorlar. İnsanlar bundan yoruluyor. Sıkılıyorlar.

Gerçekten güç çoktan tükendi. Çooooook sıkıcı! Milenyum sona ererken, yeni paradigma *du jour* [gündelik] kimlik politikaları. Kötü bir el yazısıyla duvara yazılmış: On dokuzuncu yüzyıl sonlarında İngiliz burjuvazisinin sinekle balık avlama yoluyla milli bir kimlik oluşturduğunu söylüyor. “On dokuzuncu yüzyıl İngiltere’inde, başka araçlar kullanarak siyaset yapmada, balığa çıkmak da en az savaş kadar geçerli bir yoldu,” diye yazıyor antropolog Richard Washabaugh *Deep Trout* [Derin Alabalık] isimli bir kitapta (Bu başlık Clifford Geertz’e mi gönderme yapıyor, söz gelişi, yoksa “Derin Alabalığa” mı?) Eh, bu fikir en azından balık tutmanın televizyondaki en sıkıcı spor olması yüzünden biraz inandırıcı. Çok yakında: Bowling, X-games’in, kadınlararası bilardo şampiyonalarının ve Nascar yarışlarının kimlik politikaları.

Çifte Kimlik

Kimlik politikalarından çok fazla söz edenler genelde onları konuştukları şekilde uygular. (Anlarsınız.)

Antropologlar genelde dünyanın en kapitalist ve en metalaşmış toplumlarında yaşarlar. Kültür çalışmaları yapan cult stud'lar dâhil olmak üzere, diğer insan bilimcilerle birlikte, kapitalizm ve metalaştırmanın insanları belli ontolojilere ya da gerçeklik rejimlerine esir eden hegemonyacı güçler artı söylemler olduğunu söylerler: Özellikle kişileri ve nesneleri değerleriyle değıştokuş etmek için varlıklarından arındıran güç ve söylemler. Peki bu rejimlerin en fecileri altında yaşayan antropologlar, kendilerini kültürel olarak gerçekten özgürce deneyimleyemiyorlar mı? Kültürel farklılıkları, ötekilerin ötekiliğini, bırakın deneyimlemeyi nasıl oluyor da algılayabiliyorlar? Hegemonya yalnızca ne düşündüğümüzü değil, aynı zamanda neyi düşünemeyeceğimizi de belirler. Bu ise antropolojiyi en son kültür kuramının karşıt bir icraatı yapıyor.

Sürekli daralan akademik hermenötik çemberlerinde uçmasıyla tanınan belli bir ötücü kuş cinsi var; ta ki . . .

Antropologlar Kültürel Çalışmalar hareketinin işçi sınıfı haline gelmiş durumda. Akademik iş bölümünde etnografik emekçiler statüsüne sürgün edilerek, uzun günler, haftalar, aylar boyunca pis ve rahatsız (saha) çalışmaları yapmaya mahkûm edilmiş durumdadır. İnatçı kültürel gerçeklikler üstüne emek vermekten uyuşmuş beyinleriyle, daha yüksek kuramları İngilizce profesörlerine bırakıyorlar. Bu cult stud'lar düşünen sınıf, özgür kılınmış (ve özgür kılan) aydınlar iken, antropologlar da onların hegemonyacı söylemlerinin alt sınıftan müşterileri olmaktan memnun.

Dünyanın bütün antropologları, birleşin . . .

Özel bir İmparatorluk

Spartalılarla iki yıl savaştıktan sonra, Peloponnes Savaşı'nın ikinci yılında, Atinalıları bir araya toplayan Perikles, yalnızca imparatorluğu kaybetme değil, aynı zamanda “uygulamaları yüzünden ortaya çıkan düşmanlık ve çekişmelerin” ceremesini çekme tehlikesiyle de karşı karşıya oldukları konusunda vatandaşlarını uyarmış. “Çünkü,” demiş, “lafı dolandırmadan konuşursam, uyguladığınız şey bir zorbalık yönetimiymiş. Belki buna başlamak yanlıştı ama şimdi vazgeçmek de bir o kadar tehlikeli.” Ülke dışında zorbalık yönetimi tarihte bilinen ilk (ve bazıları için en büyük) demokrasinin marifetiydi. Ama sonradan, özgürlük ve boyun eğdirme arasındaki aynı türden bir çelişki Atina'nın iç siyasetinde de ortaya çıktı ve demokratik ayrıcalıklar nüfusun yalnızca küçük bir azınlığı tarafından, Atinalı olan erkekler tarafından kullanılabılırken, göçmenlerden, nesiller boyu kölelerden ve kadınlardan esirgendi.

Atinalılar çok özel türden –ve özellikle hâkimiyeti altındaki insanlar arasında dönek bir çekim ve aşağılama karışımı mayalandırmayı hedefleyen– bir imparatorluk kurmuştu. Modern zamanların Avrupasındaki gibi kendi devletlerini ülkelere ve halklara fiziksel olarak empoze eden sömürgeci imparatorluklara benzemiyorlardı. Saldırı yoluyla kazanıp istila ederek elde tuttukları bu türden sömürgelere, sömürgeci imparatorluklar aslında hükme-

diyor, gerekli tüm idari, düzenleyici ve zorlayıcı araçlarla onları yönetiyordu. Ama Atina imparatorluğu yönetmeden hâkimiyet kuruyordu. Birçok açıdan bir işaretler-güç işaretleri- imparatorluğu: Muhteşem, zalim ya da her ikisi birden, diğer devletlere belki kendi çıkarları ve korunmaları için ama elbette kendi yıkımları pahasına, az çok gönüllü olarak boyun eğdiren. Atina başkalarını doğrudan yönetmedi ama yapabildiği her yerde içişlerine karıştı ve daha çok güç kullanarak ya da güç gösterileriyle kendisine benzer ve itaatkâr vekil demokrasiler yaratmaya çalıştı. Boyunduruk altındaki şehirlerin çoğu sözde “müttefiklerdi.” Kültürel olarak ortak mirasları olan (İyonyalı Yunanlılar gibi) Atina kültürüne, siyasi olaraksa Atina’nın hegemonyası altındaki bir İttifaka bağımlıydılar. Deniz yollarını ve ticari kaynakları emniyet altına alan imparatorluk, Atina’yı Helen dünyasının en zengin ve en yoğun nüfusa sahip şehir-devleti yapan büyük ticari girişimin siyasi koşuluydu. Bunun karşılığında Atinalıların imparatorluktan çektiği servet de yüksek kültür gösterilerine ve imparatorluğu kontrolü altında tutmasına yarayan vahşi güç gösterilerine gidiyordu.

Muhteşem ve cinaî: Yönetime katılmayan bir hâkimiyet imparatorluğu daha çok gücünün gösteriş etkisiyle çalışır. Bir yandan, Atina -Hobbes’un yönetim konusunda söylediklerinden alıntılarsak- “herkesi korku ve hayranlık içinde bırakmaya” yarayan bir kültür şöleniydi. Yunanistan bu görkem siyasetinden doğmuştu: Sanat ve mimarideki görkem, müthiş tiyatrosu, ihtişamlı geçit törenleri ve merasimler, Akademi ve Agora, cimnazyum

ve sempozyumlar. “Şehrimiz,” diye böbürlenmişti İsokra-tes, “ziyaret edenler için bir şenliktir.” Uyuğu altındaki şehirler yıllık vergileriyle birlikte özellikle en büyük dini bayram olan Kent Dionysia’sında ziyaretine gelirlerdi, bu dönem ayrıca tiyatro sezonuydu. Atina’yı hiç görmemiş olanlar bile yazarlarıyla filozofları, politikacılarıyla atletle-rinin ününü duyarak üstünlüğünü anlayabilirlerdi. Nere-deyse kaçınılmaz olarak, en büyük düşmanı olan oligarşik Sparta kültürel bir olumsuzlama stratejisiyle Atina’nın karşısına çıktı: Atina’nın bir uygarlık olarak bildiği de-ğerleri reddeden maddi bir köktendinciliği ve püriten bir ahlakçılığı kullanarak. Yalnızca bir dizi eski moda köyden ibaret olan Sparta, diye yorum yapmış Thukydides, gele-cek kuşaklara bırakacağı kalıntıların yoksulluğuyla ününü hiçbir şekilde sürdüremezdi, oysa Atina’nın kalıntıları ile-rideki zamanlarda onu gerçekte olduğundan iki kat daha güçlü gösterecekti. Öte yandan, Atina’nın muhteşemliği karşısında korku ve hayranlık duymayanlar, üstünlüğünü tanımayan ya da ona baş kaldıranlar, iğnesini soktuğunu hissedeceklerdi; yine gösteri yoluyla.

Bir işaretler imparatorluğunda, güç de bir güç işare-tidir, her zaman için en ekonomik olmasa da belki de en güçlü işarettir, acımasız birkaç örnekle çoğunluk arasında korku ve itaat yaratmayı amaçlar. Müttefik şehir Midilli’deki isyana tepki olarak Atinalıları hep-sinin kökünü kazımaya kışkırtan savaşçı Cleon böyle söylüyordu. “Hak ettikleri cezayı verin,” demişti, “tüm müttefiklere çarpıcı bir örnekle öğretin ki isyanın cezası ölümdür.” Bu olayda, doğal olarak Atina’nın demokra-

tik müttefikleri olan halktan masum insanları öldürmenin akıllıca olmayacağına dair (aynı örnek teşkil etme etkisini kullanan) bir karşı argümanla, Atinalılar Midillili aristokratlar arasından sorumlu tuttukları yalnızca 1000 kadar kişiyi katletti. Ama ünlü Melos olayında, Atinalılara boyun eğmeyi reddedip onun yerine tarafsız ve dostça davranmayı öneren bir Sparta sömürgesi için sonuç bu kadar talihli olamadı. Sizin dostluğunuz, dedi Atinalılar, yalnızca “uyruğumuz altında olanlara bizim zayıflığımızı gösterecektir.” Bu olay Peloponnes Savaşı’nın on altıncı yılında, Midilli olayından çok sonra, Atinalıların güç gösterileriyle yapabileceklerinin gün geçtikçe daha fazla stratejik değer kazandığı bir dönemde yaşanmıştı. Bu yüzden, orada Meloslulara bir ultimatom vererek, aslında dediler ki, ya bizimlesinizdir ya da bize karşı. Devletler bağımsızlıklarını korurlarsa, bu güçlü oldukları anlamına gelir ve eğer “biz onlara saldırırmazsak, korkuyoruz demektir; bu yüzden imparatorluğumuzu genişletmenin yanında, sizi boyunduruğumuz altına alarak kendimizi güvenceye de almalıyız.” Nedenlerinin haklılığına ve ya Spartalıların ya da tanrıların kendilerini kurtaracağı gibi sorumsuzca bir umuda bel bağlayan Meloslular teslim olmayı reddetti ve yer yüzünden silindiler. Erkeklerin hepsi öldürüldü, kadın ve çocuklar köle olarak satıldı. Atinalıların güç istenci konusunda uyarılmadıklarını söyleyemezlerdi. “İnandığımız tanrılar,” demişti Atinalılar onlara, “ve tanıdığımız erkekler, doğalarının kaçınılmaz bir kanunu gereği mümkün olan her yeri egemenlikleri altına alırlar.”

Güç üstüne güç isteyen böyle bir hırsın dürtüsüyle, Atinalılar sonunda kendilerini tüketti ve her şeyi kaybettiler. Genişlemedikleri takdirde çökeceklerini hissettikleri bir noktaya gelmişlerdi. “İmparatorluğumuzun nerede duracağının sınırını tam olarak belirleyemiyoruz; elimizde olanı korumaktan memnun olamayacağımız ve daha da genişletmek için planlar yapmamız gereken bir noktaya geldik, eğer başkalarına hükmetmekten vazgeçersek, hükmedilme tehlikesiyle karşı karşıyayız.” Tamamen bir felaketle sonuçlanan, imparatorluğun gerilemesinin ve yenilgisinin yolunu açan görkemli Sicilya seferi için Atina meclisinin onayını kazanırken, Alcibiades böyle konuşmuştu. Ama zaten en başta, Peloponnes Savaşı’ndan yaklaşık elli yıl önce, Pers tehdidini bertaraf eden Atinalılar kaderlerinin bir deniz gücü olmak olduğunu keşfettiklerinde, kontrolden çıkmayı neredeyse garanti eden jeopolitik bir yayılmacı formülü uygulamaya geçirmişlerdi. Denizlerdeki hâkimiyeti artırmak gerekli para, malzeme ve insan gücünün harcanması demekti; bunun aksine, ticaretin artırılması da ticareti güven altına alacak askeri deniz gücünün geliştirilmesini gerektiriyordu. Demokratik Atina yağmacı bir güce dönüştü. Ancak gelişen nüfusu ve ekonomisi nedeniyle çok geçmeden askeri gücünün sınırları dışında konumlanmış barbar (yani, Yunan olmayan) ülkelerden kritik enerji ithalatı yapmaya zorunlu bırakıldı: Sicilya, Mısır ve Kırım’dan gelen zengin tahıllar.

Birçok yönde dışarı doğru hareket eden bir hâkimiyet çemberinin merkezine yerleşmiş olan Atina’nın çıkarları,

masrafları ve tehlikeleri, genişleyen bir dairenin yarıçap karesinin 3,14159 ile coğrafi çarpımına bağlıydı. Bu zorluklara göğüs germek için, Atinalılar öteki Yunanlılara baskı uygulayarak müttefikleri vergi ödeyenlere dönüştürebilir ya da fethedilecek yeni barbarlar bulabilirdi. Ne yaparsa yapsın, anavatanına refah getirmiş olan imparatorluk, ülke dışında aşağılanmayı ve hıncı yaymıştı. Tehlikeli bir yayılma ve baskı kurma çemberine yakalanmış olan Atina, ünlendiği ve hayranlık duyulduğu derecede nefret de uyandırabilirdi.

Peloponnes Savaşı bu hâkimiyet ve direnç çemberinin tanığıydı; ve zaman içinde bunu abartmıştı. Çıkmasına neden olan olaylara karşın, savaşın “en gerçek nedeni,” Thukydides’in ünlü bir pasajında dediği gibi, “Atinalıların büyüyen gücü ve bu gücün Spartalılarda yarattığı korkuydu.” Demek ki savaş bu “büyüyen güçlerini” kendi çıkarları için daha çok kullanmaya Atinalıları zorladıysa da, boyunduruğu altında olanlara da isyan etmek ve kurtuluş için (Spartalılara) yeni fırsatlar yaratmıştı. Yaşanan çelişkinin ellinci yılında Cleon’un Atinalılara yaptığı uyarı Perikles’inkinden bile daha güçlü – “imparatorluğunuz bir despotluk yönetimi ve boyunduruğunuz altındakiler sizi sevmeyen isyancılar” – ve olaylar onu haksız çıkartmamış. Savaşın sonunda, Lysander’ın komutası altındaki Spartalılar kuşatma altındaki açlık çeken şehirlerine kapandıklarında, Atinalılar, Ksenefon’un dediği gibi, kayıpları için olduğundan daha çok kaderleri için yas tuttu ve birçok ulusun icabına baktıkları gibi, şimdi de kendi icaplarına bakılacağından korktular. Şehrin düştüğünü

gören bütün Yunanistan bayram etti ve şehirlerinden kovulmuş olanlar evlerine geri döndü. Thukydides bize tarihi yalnızca çağdaşı olan okurları memnun etmek için yazmaya koyulmadığını söylüyor. İnsanlık tarihinde bu tür olayların mutlaka tekrarlayacağını düşünerek, kendi Peloponnes Savaşı anlatısının “sonsuz kadar ayakta kalacağını” umut etmeye cesaret etmiş. O yüzden memnun olacağını söylemiş, “eğer bu sözlerim geçmişte yaşanmış ve insanlık yaşadıkça, gelecekteki herhangi bir zamanda, çok da benzer şekillerde yaşanacak olan olayları açıkça anlamak isteyenler tarafından faydalı bulunursa.”

(*Social Analysis*, Bahar 2002)

